

Çocuk Edebiyatı Ürünlerinde Göç Kurgusuna Süreç Temelli Bir Bakış

H. Merve ALTIPARMAK YILMAZ*

Şeyda ÖZCAN**

Öz

Çalışmanın amacı göç ve mültecilik konulu çocuk edebiyatı ürünlerini “Süreç” bağlamında incelemektir. Süreç; *yolculuğun gerekçesi*, *yolculuk öncesi*, *yolculuk ve yeni yer/yeni yaşam* olmak üzere dört grupta ele alınmıştır. Araştırmada; Arkadaşım Korku, Bavulumdaki Kırık Fincan, Bir Balina Bir Bavula Nasıl Sığar, Dişe Diş, Hoş Geldiniz, Kayıp Köpek Üzüm, Savaşı Bitiren Sinek, Tarık ve Beyaz Karga, Tombik Balık Denizler Hepimizin, Veda Öpücüğü olmak üzere on çocuk edebiyatı ürünü incelenmiştir. Kitapların seçiminde göç veya mültecilik olgusunun insan dışındaki bir canlı veya nesne yardımıyla ele alınmış olması, belirleyici bir rol üstlenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler ise içerik analizi türlerinden olan kategorisel analiz ile çözümlenmiştir. Bir süreç olarak ele alınan göç olgusunda *yolculuğun gerekçesi* kimi zaman açıkça belirtilmiş kimi zaman sezdirilmiştir. *Yolculuk öncesinde* yer değişikliğini reddetme, vedalaşma, çözüm üretmeye çalışma gibi durumlar ve özlem, korku, endişe gibi duygu durumları yansıtılmıştır. İnceleme kapsamındaki kitapların çoğunda yolculuk süreci ele alınmamış; yolculuk süreci ele alınan kitaplarda ise genellikle yolculuk sürecinin yaşattığı olumsuz durumlar ve hisler yansıtılmıştır. *Yeni yer/yeni yaşam* içerisinde ise; merak, empati, özlem, korku, arayış, kabul görme/reddedilme, şüphe, hoşgörü, arkadaşlık, yalnızlık, sosyalleşme, saygı, sevgi, umut, alışma gibi duygu, ihtiyaç ve durumlara yer verildiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda; çocuk edebiyatı ürünlerinin duygu durumlarının farkına varma, baş etme ve çözüm yolları arama noktasında yardımcı kaynaklar olabileceği, bununla birlikte kültürlerarası iletişimin fark edilmesini sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca insan dışındaki varlık ve nesnelerin, göç ve göçmenliğin yaşatabilecekleri ve hissettirebileceklerine ilişkin dikkat çekici unsurlar oldukları görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, Göç, Mültecilik, Çocuk kitapları, Göçmenlik

* Öğr. Gör. Dr., Gazi Üniversitesi, TÖMER, Ankara, Türkiye.

Elmek: mervealtiparmak@gazi.edu.tr
https://orcid.org/0000-0002-1218-3655

** Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Türkçe Eğitimi, Sinop, Türkiye.

Elmek: seydaoacan@sinop.edu.tr
https://orcid.org/0000-0003-2535-5740

Geliş Tarihi / Received Date: 28.11.2022
Kabul Tarihi / Accepted Date: 08.01.2023

DOI: 10.30767/diledeara.1211254

A Process-Based Perspective on Migration Fiction in Children's Literature Products

Abstract

The aim of the study is to examine children's literature products on migration and refugees in the context of "process". The process is discussed in four groups including the reason for the journey, the pre-journey, the journey, and the new place / new life. In the research; Ten children's literature products such as *Arkadaşım Korku*, *Bavulumdaki Kırık Fincan*, *Bir Balina Bir Bavula Nasıl Sığar*, *Dişe Dış*, *Hoş Geldiniz*, *Kayıp Köpek Üzüm*, *Savaşı Bitiren Sinek*, *Tarık ve Beyaz Karga*, *Tombik Balık Denizler Hepimizin*, *Veda Öpücüğü* were examined. The fact that the phenomenon of migration or refugees was handled with the help of a non-human creature or object played a decisive role in the selection of the books. Document analysis, one of the qualitative research methods, was used in the study. The data obtained from the research were analyzed by categorical analysis, which is one of the types of content analysis. In the phenomenon of migration, which is considered as a process, the reason for the journey is sometimes clearly stated and sometimes implied. Before the journey, situations such as refusing to change a place, saying goodbye, trying to find a solution, and emotional states such as longing, fear, and anxiety were reflected. In most of the books under review, the journey process was not addressed and in the books that deal with the journey process, the negative situations and feelings experienced by the journey process are generally reflected. In the new place/new life, it has been determined that emotions, needs, and situations such as curiosity, empathy, longing, fear, seeking, acceptance/rejection, doubt, tolerance, friendship, loneliness, socialization, respect, love, hope, and getting used to are included. In this context, it is thought that children's literature products can be helpful resources in recognizing emotional states, coping, and searching for solutions, and will also enable them to realize intercultural communication. In addition, it is seen that non-human beings and objects are remarkable elements of what migration and immigration can make and feel.

Keywords: Children's literature, Migration, Refugee, Children's book, Immigration

Extended Summary

From past to present, people have relocated for various reasons. This relocation process sometimes resulted from necessity; occurred by legal or illegal means. This situation has given rise to the concepts of migration and refugee.

It is inevitable for immigrants to face various difficulties in their new lives. Thanks to the fictional world, children's literature emerges as a functional resource for migrating individuals to adapt to the society they have just entered (Balta, 2018). Considering that children are most exposed to the negative effects of migration and refugees, it is possible to say that children's literature products that deal with this issue have an important pedagogical role.

There are studies in the literature in which children's books discussed within the scope of migration theme are discussed within the scope of sensitivity education (Melanliođlu 2020b), in a sociological context (Balta 2018), from the point of view of war and migration (Altunbay- akır 2018), in line with the conflicts experienced by refugee heroes (Melanliođlu 2020a; Yiğittürk Ekiyor 2021). Knowing the lives of immigrants before migration, the difficulties they faced during the migration process, and the problems they experienced after migration will make it easier to understand them. For this reason, in this study, children's literature products on migration and refugee will be discussed in terms of "process". In this context, the aim of the study is to examine the children's literature on migration and refugee within a "process" that deals with four groups: the reason of the journey, pre-journey, the journey and the new place/ new life.

In this study, which deals with migration fiction in children's literature products on a process-based basis, document analysis, one of the qualitative research methods, was used. In the study, purposive sampling was preferred, and books that deal with migration and refugee issues with the help of a non-human creature or object were included in the research. In this context, in the study; ten children's literature products such as *Arkadaşım Korku*, *Bavulumdaki Kırık Fincan*, *Bir Balina Bir Bavula Nasıl Sığar*, *Dişe Diş*, *Hoş Geldiniz*, *Kayıp Kpek zm*, *Savaşı Bitiren Sinek*, *Tarık ve Beyaz Karga*, *Tombik Balık Denizler Hepimizin*, *Veda pcđ* were examined. The data obtained from the research were analyzed by categorical analysis, which is

one of the types of content analysis. Accordingly, the expressions related to the “process” in the books included in the study; have been discussed in four groups as “the reason for the journey, pre-journey, the journey and the new place/new life” and the expression(s) suitable for each category are directly quoted. Then, the emotional states reflected by these expressions were examined and determinations were made.

In the books examined, it was observed that the reason for the journey was sometimes clearly stated, and sometimes it was implied that there was/will be a change of place. It was determined that before the journey, situations such as refusing to change places, saying goodbye, trying to find a solution, and emotional states such as longing, fear, and anxiety were reflected.

It is seen that emotions, needs and situations such as curiosity, empathy, longing, fear, seeking, acceptance/rejection, doubt, tolerance, friendship, loneliness, socialization, respect, love, hope, and getting used to are included in the books that deal with the new place/new life of migrant children.

In the selection of the works to be examined within the scope of the study, the fact that the phenomenon of migration and refugee was handled with the help of a non-human creature or object played a decisive role; in the works examined, it has been seen that animals such as whales, elephants, polar bears, dogs, flies, crows, fish, raccoons, and objects such as suitcases and cups take place as main and/or guiding heroes in the transmission of migration and refugee phenomenon. Stating that animal characters that children can sympathize with can appear as heroes in stories, Bulut (2018) quotes that this situation can prevent discrimination since it does not emphasize any gender or race.

Similar to the feeling of “longing” that we encounter in the new place/new life cycle of migrant children in the books examined, Altunbay- Çakır (2018) also found that the characters in the works had a great longing for their homeland in their studies in which they examined the works dealing with the subject of war and migration. In the new place/new life cycle, similar to the works of Çelik- Göre (2021), marginalization, fear, anxiety and similar to Yürek’s (2016) study, elements of language, longing, and incompatibility were observed.

As a result, children’s literature products addressing migration and refugees support migrant children in accepting change, not feeling lonely, recognizing various emotions, and supporting them to live in a healthy way. They develop other children who are in the same environment with migrant children in terms of empathy, getting rid of prejudiced ideas, and respecting differences.

Giriş

Uzak tarihten yakın tarihe dek insanlar savaş, kıtlık, salgın hastalık, doğal afet gibi nedenlerle yurdundan ve evinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Bu ayrılık durumu kimi zaman yasal yollarla kimi zaman da yasa dışı yollarla gerçekleşmiştir. Literatürde genellikle yer *değiştirme*, *evinden/ yurdundan ayrılma* şeklinde vurgulanan bu durum; “göç” ve “mültecilik” gibi kavramlar altında kendine bir yer edinmiştir.

Kuraklık, açlık, iklim değişiklikleri gibi nedenler, insanları yer değiştirmeye zorlamıştır (Bayram 2019: 114). Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun bir insanın veya insan grubunun uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içerisinde yer değiştirdiği nüfus hareketliliği göç olarak adlandırılmaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü 2009: 35). Irkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülke sınırları dışında bulunan ve ülkesinin korumasından yararlanmak istemeyenlerin yanı sıra; kendi menşe ülkesindeki dış saldırı, işgal, yaygın şiddet, iç çatışma, insan hakları ihlalleri ya da kamu düzenini bozan olaylar nedeniyle ülkesini terk etmeye zorlanan ya da ülkesinden kaçan kişiler mülteci olarak nitelendirilmektedir (Göç Terimleri Sözlüğü 2009: 65). Genel çerçevede bakıldığında; mültecilik kavramının getirdiği yer değişiminin, göç tanımına dâhil edildiği görülmektedir.

“Hiçbir insan nedensiz yere yaşadığı yeri, yani vatanını terk etmek istemez” (Yakar 2017: 340). Doğduğu, yaşadığı topraklardan başka yerlere gitmek zorunda olan insanlar, yeni coğrafyalarda türlü zorluklarla karşılaşmakta; yeni mekânla birlikte o bölgenin dili ve kültürünün yanı sıra yaşam koşullarıyla da yüzleşmektedirler. Dolayısıyla sosyal yaşamın bir gereği olarak toplumda kendilerine bir yer edinebilmek için o toplumun normlarına saygı duymaları ve belli ölçülerde topluma uyum sağlamaları beklenmektedir (Altıparmak Yılmaz 2020: 1; Yolasığmazoğlu 2016: 53).

“Toplumu anlamak, ona uyum sağlamak, içinde var olan veya yeni eklenebilecek farklılıkları kavramak ve bu farklılıklara saygı duymak için eğitim önemlidir” (Balta 2018: 495). Bu eğitimde, çocukların toplumsal yaşantıya ha-

zırılanmasında kurmaca dünyasıyla çocuk edebiyatı, işlevsel bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır (Balta 2018: 495). Göçün ve mülteciliğin olumsuz etkilerine, dezavantajlı bir grup olmaları nedeniyle en fazla çocukların maruz kaldığı düşünüldüğünde, bu konuyu ele alan çocuk edebiyatı ürünlerinin pedagojik açıdan önemli bir görev üstlendiğini söylemek mümkündür. Göç gibi kapsamlı, anlaşılması güç ve birey üzerinde psikolojik etkileri olan bir olguyu konu edinmiş çocuk edebiyatı ürünlerinin; bu olguyu çocuğun gözünden karşılamakla birlikte çocukların zihinlerindeki soru işaretlerini gidererek onların bu olgu üzerindeki algılarını da düzenlemeye yardımcı birer eğitici kaynak olduğu düşünülmektedir.

Göç eyleminin doğurduğu mültecilik durumu, hem ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan ailelerin çocuklarını/gençlerini hem de ev sahibi konumundaki ülkenin çocuklarını/gençlerini doğrudan etkileyen bir süreci doğurmakta; göç olgusu, çocukların yaşamının tümüne yayılarak onlar üzerinde bir etki alanı oluşturabilmektedir. Bu nedenle göçü deneyimleyen veya göçü deneyimlemiş olanlarla bir arada bulunan çocukların göç olgusunu algılayabilmesinde edebiyat ürünleri önemli bir rol üstlenebilmektedir. Çocuklara bu süreci doğru bir şekilde ve çocuk gerçekliğiyle anlatabilmek, ön yargıların ortadan kalkmasını sağlamak, empati duygusunu geliştirmek, kültürel duyarlılık oluşturmak, farklılıklara saygı geliştirmek çocuk edebiyatının sunduğu imkânlar neticesinde gerçekleşebilecektir. Bu çerçevede kurgulanan çocuk kitapları, mülteci çocukların yaşadıklarının kendilerine özgü olmadığını gösterirken akranlarının da onları anlamasına yardımcı olacaktır (Bulut 2018: 387; Melanlıoğlu 2020b: 166; Uysal- Şen 2021: 65).

Son yıllarda mültecilik konusunun çocuk ve gençlik edebiyatında sıklıkla ele alınması, bu durumun çocuklara açıklanması isteğinin somut bir yansıması olarak kabul edilebilmektedir (Bulut 2018: 388). Ancak bu konunun ele alınmasında, işlenmesinde ve sunulmasında, dikkat edilmesi gereken unsurlar bulunmaktadır. Çocuk kitaplarında göç temasının ele alınışında dil, mekân, zaman, göçmenlerin yaşadıkları ya da yaşamış oldukları yerler, önemle üzerinde durulması gereken konulardandır. Ayrıca kitaplarda göçmenlerin göç etme nedenleri, göç sürecinde yaşadıkları, göç ettikleri yerde karşılaştıkları sorunlar ele alınmalıdır. Bu unsurlar, okuyucuların göçmenlerin yaşadıklarını ve hissettiklerini anlamalarını sağlayacaktır (Temur- Ertem 2019: 452-462). Kitaplardaki göçmen ya da mülteci kimliğinin sunuluş biçimi oldukça önemlidir. Çocuklarda acıma, ötekileştirme ve

ön yargılara yol açmadan (Bulut 2018: 404), aksine kahramanların yaşadıkları olaylar aracılığıyla ortaya konan duygu durumlarıyla birlikte çocukların empati kurmalarını sağlayacak biçimde sunulmalarına dikkat edilmelidir. Bu durumda “çocuk edebiyatında göç” teması içerisinde göçmenlerin yaşadıkları, hissettikleri, göç süreci ve sonrası okuyucuya aktarılmalıdır.

Göçlerle birlikte insanlar yalnızca evlerini değil; dillerini, kültürlerini (Altıparmak Yılmaz 2020: 1) ve anılarını da taşımaktadırlar. Buldukları yerden ayrılan, yer değiştiren kısacası göç eden bireylerin geride bıraktıkları yaşamdan kopmak istememeleri sık rastlanan bir durumdur. Bu durum yetişkinlerden çok çocukları etkileyebilmektedir. Çocuklar alıştıkları çemberin dışına çıkmaktan, oyun çevrelerinden, arkadaşlarından, okullarından öğretmenlerinden ayrı kalmaktan çekinebilmektedirler. Yakar (2017), Uysal- Şen (2021) de benzer durumların varlığından söz ederek “özlem” duygusuna vurgu yapmaktadırlar. Bu nedenle göç temasını ele alan kitaplarda “özlem” duygusu, görülebilen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Göç edilen yeni ülkenin diline ve kültürüne uzak olma durumunun bireyi toplum içerisinde “öteki”leştirmesi mümkündür. Dil problemi, pek çok iletişim sorununu da beraberinde getirmektedir. İçinde yaşanan toplumun kültürel değerlerinden uzak olmanın da bireyin sosyalleşmesinin önündeki önemli bir engel olduğu düşünülmektedir. Yakar (2017) da dil bilmemeden kaynaklanan iletişim eksikliğinin bireyi toplum içerisinde ötekileştirdiğine vurgu yapmaktadır. Mültecilerin uyum süreçleri dikkate alındığında, çocukların yetişkinlere oranla buldukları topluma daha kolay uyum sağlayarak o toplumun dilini daha kolay öğrendikleri belirtilmektedir. Çocukların çevreleriyle iletişime geçerken toplumsal normlardan kaygı duymamaları, kendi dil ve kültürlerini koruma gibi bir endişe taşımamaları ve sonradan dâhil oldukları topluma karşı direnç göstermemeleri bu duruma gerekçe olarak gösterilmektedir (Melanlıoğlu 2020a: 666).

Edebiyatın kurmaca dünyası, her ne kadar gerçeklikten uzak gibi görünse de yaşamdan beslendiği noktalarda aracı olarak kullandığı kişi ve olaylarla gerçekliği çarpıcı bir şekilde yansıtabilme özelliğine sahiptir. Çocuk edebiyatı ürünleri de göç ve mültecilik gibi konularda hem hedef kültürdeki hem de azınlık durumdaki (göçmen ve mülteci) çocukları kendi kurmaca dünyasına çekerek, doğasına en uygun kişi ve olaylar ekseninde onların farklı duygu durumlarını kül-

türlerarası bir boyutta tanımlarını ve böylece kültürlerarası iletişimi fark etmelerini sağlayabilmektedir. Göç temasının çocuk edebiyatında sunumunda yaşantılar, hisler, dilsel ve kültürel ötekileştirme durumları karşımıza çıkmakta ve çeşitli yönlerden farklı araştırma alanlarına konu olmaktadır. Göç teması kapsamında ele alınan çocuk kitaplarının duyarlık eğitimi kapsamında (Melanlıoğlu 2020b), sosyolojik bağlamda (Balta 2018), savaş ve göç açısından (Altunbay-Çakır 2018), mülteci kahramanların yaşadıkları çatışmalar doğrultusunda (Melanlıoğlu 2020a; Yiğittürk Ekiyor 2021) ele alındığı çalışmalar alanyazında bulunmaktadır. Göç ve göçmenliği ele alan çocuk kitaplarında bu konuların hangi yönleriyle ele alındığı da incelenmiştir (Çelik-Göre 2021). Ayrıca çocuk kitaplarının farklı açılardan incelendiği (Bayram 2019; Güran Yiğitbaşı 2018) çalışmalar da bulunmaktadır. Göç edenlerin göçten önceki yaşamlarını, göç sürecinde karşılaştıkları zorlukları, göç sonrasında yaşadıkları sorunları bilmek, onları anlamayı kolaylaştıracaktır. Bu nedenle bu çalışmada göç ve mültecilik konulu çocuk edebiyatı ürünleri “süreç” açısından ele alınacaktır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, göç ve mültecilik konulu çocuk edebiyatı ürünlerini “yolculuğun gerekçesi, yolculuk öncesi, yolculuk ve yeni yer/yeni mekân” olmak üzere dört grupta ele alan bir “süreç” içerisinde incelemektir.

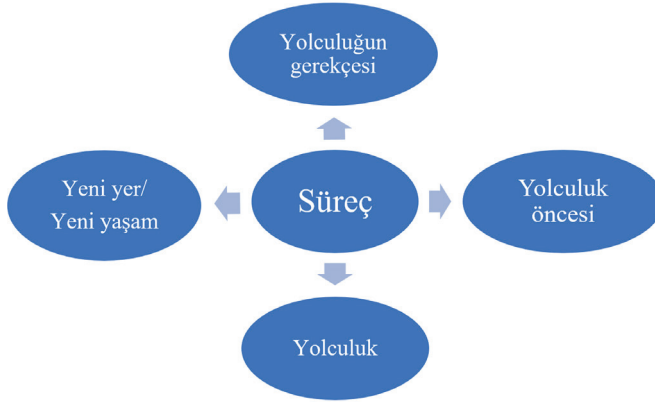
Yöntem

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Nitel araştırma; “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma” (Yıldırım-Şimşek 2013: 45) olarak açıklanmaktadır. Doküman incelemesi ise; araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım- Şimşek 2013: 217).

Çalışmada göç ve mültecilik konularını işleyen çocuk edebiyatı ürünleri dikkate alınmıştır. Bu ürünlerin tamamı çalışmaya dâhil edilemediğinden kitap seçiminde amaçlı örnekleme yolu tercih edilmiş, göç ve mültecilik konularını insan dışındaki bir canlı ya da nesne yardımıyla ele alan kitaplar araştırma kapsamına alınmıştır. Amaçlı örneklemede, “çalışmanın derinliği için zengin bilgi içeren durumların seçimi” (Patton 2018: 46) söz konusudur. Bu bağlamda çalışmada;

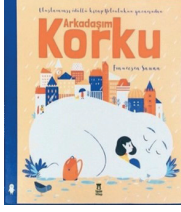

Arkadaşım Korku, Bavulumdaki Kırık Fincan, Bir Balina Bir Bavula Nasıl Sığar, Dişe Diş, Hoş Geldiniz, Kayıp Köpek Üzüm, Savaşı Bitiren Sinek, Tarık ve Beyaz Karga, Tombik Balık Denizler Hepimizin, Veda Öpücüğü olmak üzere on çocuk edebiyatı ürünü incelenmiştir.

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler ise içerik analizi türlerinden olan kategorisel analiz ile çözümlenmiştir. Kategorisel analiz, bir mesajın birimlere bölünerek bu birimlerin önceden saptanmış ölçütlere göre gruplandırılmasını ifade etmektedir (Bilgin 2014: 19; Tavşancıl-Aslan 2001: 90). Buna göre çalışma kapsamında yer alan kitaplarda geçen “süreç”e ilişkin ifadeler; “*yolculuğun gerekçesi, yolculuk öncesi, yolculuk ve yeni yer/yeni yaşam*” olmak üzere dört grupta ele alınmış ve her bir kategoriye uygun ifade/ifadeler doğrudan alıntılanmıştır. Daha sonra bu ifadelerin yansıttığı duygu durumları incelenmiş ve tespitlerde bulunulmuştur.

Şekil 1. Çalışma kapsamında ele alınan kitaplardaki “Süreç” döngüsü
Çalışmada incelenen çocuk edebiyatı ürünlerine ilişkin bilgiler şu şekildedir:

Tablo 1. Çalışma Kapsamında İncelenen Çocuk Edebiyatı Ürünlerine İlişkin Bilgiler

Kitabın adı	Kitabın görseli	Kitabın yazarı, çevirmeni, yayınevi, basım yılı, sayfa sayısı	Kitabın kısa özeti
Arkadaşım Korku		Francesca Sanna Çev: Zeynep Sevde Yayınevi: Taze Kitap 2018 32 sayfa	Francesca Sanna Çev: Zeynep Sevde Yayınevi: Taze Kitap 2018 32 sayfa
Bavulumdaki Kırık Fincan		Chris Naylor- Ballesteros Çev: Melike Hendek Yayınevi: Pearson 2019 29 sayfa	Chris Naylor- Ballesteros Çev: Melike Hendek Yayınevi: Pearson 2019 29 sayfa
Bir Balina Bir Bavula Nasıl Sığar		Raul Nieto Guridi Çev: Beyza Fırat Yayınevi: Ketebe 2020 24 sayfa	Raul Nieto Guridi Çev: Beyza Fırat Yayınevi: Ketebe 2020 24 sayfa
Dişe Diş		David McKee Çev: Ümit Mutlu Yayınevi: Uçanbalık 2017 26 sayfa	David McKee Çev: Ümit Mutlu Yayınevi: Uçanbalık 2017 26 sayfa

Hoş Geldiniz		<p>Barroux Çev: Oğuzhan Aydın Yayınevi: Redhouse Kidz 2017 26 sayfa</p>	<p>Ellerinde olmayan nedenlerden dolayı evlerinden ayrılmak zorunda kalan üç kutup ayısının macera dolu yeni yaşam yeri arayışları anlatılmaktadır.</p>
Kayıp Köpek Üzüm		<p>Claire Freedman & Kate Hindley Çev: Melike Hendek Yayınevi: Pearson 2015 24 sayfa</p>	<p>Geride bıraktığı evini ve arkadaşlarını özleyen küçük bir çocuğun yalnızlığını ve özlemini sokakta bulunduğu bir köpekle giderdiği dostluk hikâyesi anlatılmaktadır.</p>
Savaşı Bitiren Sinek		<p>Bryndis Björgvinsdóttir Çev: Mahir Ünsal Eriş Yayınevi: Can sanat 2017 108 sayfa</p>	<p>Yaşamları tehlikeye giren üç kafadar karasineğin daha güvenli bir yer arayışı sırasındaki macera dolu yolculuklarının savaşa kesişmesi anlatılmaktadır.</p>
Tarık ve Beyaz Karga		<p>Kolektif Yayınevi: Sarıgaga 2018 32 sayfa</p>	<p>Yaşadıkları yeri terk edip yaşanılabilir bir yer bulmak amacıyla ailesini geride bırakmak zorunda kalan bir çocuğun yeni yaşamındaki maceraları, yalnızlık ve özlem duygularını bir kargayla arkadaş olarak gidermeye çalışması anlatılmaktadır.</p>

<p>Tombik Balık Denizler Hepimizin</p>		<p>Habib Bektaş Yayınevi: Tudem 2017 133 sayfa</p>	<p>Kendi türleri dışındaki canlılar olan insanların dilini öğrenmeyi başaran iki kafadar balığın macera dolu yolculuklarının mülteci bir aileyle kesişmesi anlatılmaktadır.</p>
<p>Veda Öpücüğü</p>		<p>Audrey Penn Çev: Pınar Savaş Yayınevi: Butik 2020 29 sayfa</p>	<p>Ailesiyle birlikte başka bir ağaca taşınması gereken minik rakunun alışkanlıklarından vazgeçmek istememesi ve yeni yaşamın getirebileceklerine dair korkuları anlatılmaktadır.</p>

Bulgular

Çalışmada göç, bir süreç olarak ele alınmış ve bu süreç “*yolculuğun gerekçesi, yolculuk öncesi, yolculuk ve yeni yer/yeni yaşam*” başlıkları altında incelenmiştir.

Yolculuğun Gerekçesi:

İncelenen kitaplarda yolculuğun gerekçesi kimi zaman açıkça belirtilmiştir.

“Günlerden bir gün, siyah filler bütün beyaz filleri öldürmeye karar verdi. Beyazlar da siyahları öldürmeye karar verdi. Barış yanlısı siyah ve beyaz filler ise ormanın derinliklerine kaçıp kurtuldu.” (Dişe Diş)

“Ağacın gövdesinin çevresine çizgi çizildi,” diye açıkladı Anne Rakun. “Yakında oduncular gelip onu odun yapmak için kesecekler.” (Veda Öpücüğü)

“Buzun üzerinde hayatımız sakın ve huzurlu geçiyordu. Derken, o ses de neydi öyle? Buz kırılmıştı!” (Hoş Geldiniz)

Kolkex “İşte bu!” diye haykırdığında, reklamdaki sineklik havada yükselmişti, zavallı bir karasineğin canına kastediyordu... “İşte bizim evdekilerin sipariş ettiği korkunç makine bu!” (Savaşı Bitiren Sinek)

“Ama bir sabah güneş o parlak yüzünü göstermedi. Onun yerine kapkaranlık bir bulut gelip, adanın üzerine adeta demir attı. Yağmur başladı ve günlerce hiç kesilmeden yağdı.” (Tarık ve Beyaz Karga)

“Evet, biz insanların dilini öğrenmek istiyoruz!” (Tombik Balık Denizler Hepimizin)

Bazı kitaplarda ise yolculuğun gerekçesi açıkça belirtilmemiş ancak bir yer değişimi yaşandığı/yaşanacağı sezdirilmiştir.

“Ama bu yeni ülkeye geldiğimizden beri, küçük dostum Korku, artık pek küçük değil.” (Arkadaşım Korku)

“Bir yolculuğa çıkmaya karar verdim. Uzun, upuzun bir yolculuk olacak.” (Bir Balina Bir Bavula Nasıl Sığar?)

“Deniz kıyısında, sakın bir kasabadan bu kocaman şehre taşınmışlardı.” (Kayıp Köpek Üzüm)

Yolculuk Öncesi:

İncelenen kitaplarda yolculuk öncesinde yer değişikliğini reddetme, veda-laşma, çözüm üretmeye çalışma gibi durumlar ve özlem, korku, endişe gibi duygu durumları yansıtılmıştır.

Yer Değişikliğini Reddetme

“Ben burada kalmak istiyorum, ağacımla ve arkadaşarımla, her zaman yaşadığım yerde kalmak istiyorum!” (Veda Öpücüğü)

Vedalaşma

“Artık gidebiliriz. Şimdi ihtiyacım olan her şeye sahibim.” (Bir Balina Bir Bavula Nasıl Sığar?)

“Sonra gözlerini açtı, duvardan küçük bir kabuk parçası kopartarak cebine koydu... ‘Elveda,’ dedi kovuğuna, ‘seni özleyeceğim.’” (Veda Öpücüğü)

“Annesi Tarık’a sarılarak, ‘Layla ve ben burada büyükannen ve büyükbaban ile birlikte sizlerden haber bekleyeceğiz,’ dedi. (Tarık ve Beyaz Karga)

“Hey! Hadi bakalım, yüzün yüzün, uzak sulara yüzün, derin sulara yüzün. Bilginin, oyunun, sevginin peşinden yüzün; çoğaltın oyunları, bilgileri, sevgileri.” (Tombik Balık Denizler Hepimizin)

Çözüm Üretme

“‘Karasinekleri seven insanlar mı?’ diye şaşkınlıkla sordu sinekler: ‘Gerçekten var mıymış?’

‘Evet,’ dedi Kolkex ve belgeselden bir alıntıyla devam etti: ‘Nepalli Keşişler asla bir sineği incitmez!’” (Savaşı Bitiren Sinek)

“Ada halkı meydanda toplanıp, hep beraber ‘puff’ diye üfledi. Ama bulut yerinden kıpırdamadı...” (Tarık ve Beyaz Karga)

Yolculuk:

İncelenen kitapların çoğunda yolculuk süreci ele alınmamış; yolculuk süreci ele alınan kitaplarda ise genellikle yolculuk sürecinin yaşattığı olumsuz durumlar ve hisler yansıtılmıştır.

“Koca, mavi bir okyanusun üzerinde süzülüyorduk. Kendimize yeni bir yuva bulmamız gerekiyordu. Ama görünürde sudan başka bir şey yoktu!” (Hoş Geldiniz)

“Gökyüzü karardı, okyanusta bir fırtına koptu. Korkuyordum.” (Hoş Geldiniz)

“Sinekler hem susamış hem de çok terlemişlerdi. Bu sıcakta ve tozda arabaları takip edebilmek uçuş kabiliyetleri ve konsantrasyonları için büyük bir sınav gibiydi.” (Savaşı Bitiren Sinek)

“Tekne günlerce yol aldı. Koca koca dalgaların arasından geçti. Sanki dalgalar onları yutmaya çalışıyordu.” (Tarık ve Beyaz Karga)

“Minik Rakun ormanın uzak köşesine giden yolda sessizdi.” (Veda Öpücüğü)

Bavulumdaki Kırık Fincan’da yolculuk süreci açık bir şekilde belirtilmemiş; yeni yer/yeni yaşam durumları içerisinde yolculuğun zorluğu sezdirilmiştir:

“Çünkü rüyasında sürekli koşuyor; birilerinden kaçıyor; saklanıyor; dağları aşıyor; derin, uçsuz bucaksız sulara sürükleniyordu.” (Bavulumdaki Kırık Fincan)

Diş Diş'te ise yolculuk bir süreç olarak değil yalnızca yer değişikliği olarak karşımıza çıkmaktadır:

“Barış yanlısı siyah ve beyaz filler ise ormanın derinliklerine kaçıp kurtuldu. Bir daha da onları gören olmadı.” (Diş Diş)

Yeni Yer/Yeni Yaşam:

İncelenen kitaplarda merak, empati, özlem, korku, arayış, kabul görme/reddedilme, şüphe, hoşgörü, arkadaşlık, yalnızlık, sosyalleşme, saygı, sevgi, umut, alışma gibi duygu, ihtiyaç ve durumlara yer verilmiştir.

Özlem

“Batu eski evlerini, denizi, yemyeşil açık alanları, ama en çok da arkadaşlarını özlemişti. Burada tek başına biraz canı sıkılıyordu.” (Kayıp Köpek Üzüm)

“‘Ağacımı özliyorum,’ dedi Ronny’ye. (Veda Öpücüğü)

Alışma

“Dışarı çıkmak, yeni mahallemizi keşfetmek istiyorum...

... ama Korku kıpırdamıyor bile.” (Arkadaşım Korku)

“‘Tamam,’ dedi ona, ‘burada kalacağım’.” (Veda Öpücüğü)

Merak

“Ertesi sabah, Batu uyanır uyanmaz kendini dışarı attı. Etrafı keşfetmek için sabırsızlanıyordu.” (Kayıp Köpek Üzüm)

Empati

“Tam o sırada, Batu’nun gözüne bir şey takıldı. Kırmızı, kıpkırmızı bir şey... Bu gri şehirde, tek renkli şeydi sanki gördüğü... kırmızı tasmalı, küçücük, sevimli bir köpek kaldırımında yatıyordu. Onun da tıpkı Batu gibi canı sıkılıyordu.” (Kayıp Köpek Üzüm)

Yalnızlık

“Her geçen gün biraz daha yalnız hissediyorum.” (Arkadaşım Korku)

“Tarık kendine arkadaş edinememişti. Kendini yalnız hissediyordu. Onun gibi yalnız olan biri daha vardı: Beyaz Karga.” (Tarık ve Beyaz Karga)

Reddedilme

“Merhaba inekler! Kendimize yeni bir yuva arıyoruz. Acaba burada yaşayabilir miyiz?’

‘Şeeey, siz ... fazla tüylüsünüz.’

‘Siz ... fazla uzunsunuz.’

‘Siz ... ayya benziyorsunuz. Birlikte yaşayamayız.’” (Hoş Geldiniz)

Kabul Edilme

“Sadece bize ait yeni bir yuvamız vardı artık.” (Hoş Geldiniz)

“Ada halkı iyi insanlardı. Onlara kalacak bir ev verdiler.” (Tarık ve Beyaz Karga)

Umut

“Tarık ve ailesi bu adada mutlu olsalar da eski adalarını hiç unutmadılar. Tarık Layla’ya sarılıp şöyle demişti, ‘Bir gün o kapkara bulut gidecek ve biz yurdumuza döneceğiz.’” (Tarık ve Beyaz Karga)

Şüphe

“Bence ona hemen güvenmemeliyiz.” (Bavulumdaki Kırık Fincan)

Farklılık

“Ne kadar değişik biri! Daha önce onun gibi birini hiç görmedim.” (Bavulumdaki Kırık Fincan)

“Tabeladaki kırmızı çizgiler harf. Sizin harflerinizden farklı, ama onlar da harf işte. Benim harflerim. Tabelada ‘Kebab’ yazıyor. Evimin adı bu.” (Savaşı Bitiren Sinek)

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada göç ve mültecilik konularını ele alan çocuk edebiyatı ürünleri, süreç temelli bir yaklaşımla, “yolculuğun gerekçesi, yolculuk öncesi, yolculuk ve yeni yer/yeni yaşam” başlıkları altında ele alınmıştır. Bulut (2018: 397) da incelediği yapıtlarda zorunlu göç süreçlerine ilişkin “söz konusu göçe neden olan felaketin yaşanması, yapıtın kahramanı olan çocuğun yaşadığı somut bir kayıp, yeni bir yuvanın bulunması ve mutlu son” şeklinde bir döngünün olduğunu ifade etmektedir.

Çalışma kapsamında incelenecek eserlerin seçiminde göç ve mültecilik olgusunun insan dışındaki bir canlı veya nesne yardımıyla ele alınmış olması belirleyici bir rol üstlenmiş; incelenen eserlerde balina, fil, kutup ayısı, köpek,

sinek, karga, balık, rakun gibi hayvanlar ile bavul, fincan gibi nesnelerin göç ve mültecilik olgusunun aktarımında asıl ve/veya yönlendirici kahramanlar olarak yer aldıkları görülmüştür. Çocukların sempati duyabileceği hayvan karakterlerin öykülerde kahraman olarak karşımıza çıkabileceğini belirten Bulut (2018: 400) bu durumun herhangi bir cinsiyet ve ırk vurgusu taşımaması sebebiyle ayrışmaların önüne geçebileceğini ifade etmektedir. Çocuk edebiyatı ürünleri; insan dışındaki varlıklardan, özellikle de hayvanlardan hareketle kurgulanmayı sever. Hatta “insanî bir özelliğın hayvan veya nesne üzerinden aktarılması” (Burke-Copenhaver 2004: 207) olarak tanımlanan insan biçimcilik (anthropomorphism) kavramı bu durumu özetlemektedir. Oyun, çocukların yaşamında önemli bir eğlence ve keşif sürecidir. Bu sürecin içerdiği cezbedicilik çocuk kitaplarında insan özellikleri taşıyan hayvanların (Burke-Copenhaver 2004: 208) yer almasıyla kendini göstermektedir. Kurgusal metinlerdeki hayvan karakterler, çocukların meraklarını arttırırken dikkatlerinin de yoğunlaşmasını sağlamaktadır (Ungan 2006: 106). Bir duygu durumunun, örneğın; üzölen bir rakunun, öfkeli bir filin, meraklı bir balığın varlığı bir çocuk için dikkat çekicidir.

İncelenen eserlerde yeni yer/yeni yaşama ilişkin merak, empati, özlem, korku, arayış, kabul görme/reddedilme, şüphe, hoşgörü, arkadaşlık, yalnızlık, sosyalleşme, saygı, sevgi, umut, alışma gibi birçok duygu, ihtiyaç ve duruma yer verildiğı tespit edilmiştir. Göçmen çocukların özellikle yeni yaşamlarında geldikleri yere/kendilerini ait hissettikleri mekânlara özlem duydukları görülmüştür. Göçmen durumuna düşen kişilerin geride bıraktıkları hayatlarını özlemelerinin sık karşılaşılan bir durum olduğunu belirten Yakar (2017), özellikle göç etmiş çocukların eğitim hayatlarını, okullarını ve öğretmenlerini özlediklerinin görüldüğünü, bunun da göçmen çocukların eğitim hayatının sekteye uğramasıyla açıklanabileceğini ifade etmektedir (Yakar 2017: 350). Benzer şekilde Altunbay- Çakır (2018: 107) da savaş ve göç konusunun ele alan eserleri inceledikleri çalışmalarında, eserlerdeki karakterlerin vatanlarına büyük bir özlem duydukları bulgusuna ulaşmışlardır.

Çelik- Göre (2021) göç ve göçmenliği ele alan çocuk kitaplarını inceledikleri çalışmalarında bu eserleri “göçün sebepleri, dil/anlaşma sorunu, çekilen zorluklar, göçe uyum sürecinde ve toplumsal kabul sürecinde yaşananlar” bağlamında ele almışlardır. Çocukların sorunları ise; “ötekileştirme, yoksulluk/maddi

zorluklar, korku ve endişe” ekseninde sonuçlanmıştır. Çocukların dil bilememe nedeniyle yalnız kalmaları ve bu durumun getirdiği sosyalleşme sorununun çocuğu mutsuz ettiği, okula gitmenin ise bu sorunun çözümüne katkı sağladığı belirtilmiştir (Çelik-Göre 2021: 73). Yürek (2016: 68)’in Almanya’ya göçen bir işçi çocuğunun karşılaştığı sıkıntıları ve sorunları; “eğitim, ön yargı ve ayrımcılık, dil, hasret, uyumsuzluk” ekseninde ele aldığı çalışması, söz konusu araştırmayla benzer noktalara değinmiş; ortaya çıkan duygu durumları araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermiştir.

Çocuk edebiyatı ürünleri; farklı kültürlerin, değerlerin ve inançların tanınması konusunda farkındalık oluştururken, bunu dikte etmeden merak uyandırarak gerçekleştirmektedir. Hikâyede yer alan nesne, kişi, olay, mekân gibi olgular aracılığıyla göçün ve göçmenliğin yaşatabilecekleri ve hissettirebileceklerine ilişkin bir dizi model sunmaktadır. Bu bağlamda “Çocuk edebiyatı, çocuğun sosyal gelişiminin tamamlanmasını, gerçek hayatı öğrenmesini, insanları tanınmasını ve onlarla empati kurmasını sağlayan araçlardan biridir” (Çelik-Göre 2021: 65). Bunu sağlarken özellikle insan dışı varlıklardan oluşan kahramanlarla örülü bir kurgudan yararlanılmasının, olası bir dikte edici üsluba karşı yumuşatıcı etkiye bulunacağı düşünülmektedir.

Çocuk edebiyatı ürünleri, göç sürecini deneyimlemiş çocuklar için değişimi kabul etme, uyum sağlama, ön yargılı fikirlerden kurtulma, çeşitli duyguları tanıma ve onları sağlıklı biçimde yaşama noktasında; diğer çocuklar için ise, ön yargılı fikirlerden kurtulma, empati kurma ve iş birliği içinde yaşam sürme noktasında önemli bir kilometre taşıdır. Çocukların tabi oldukları milliyetin dışında birer “dünya vatandaşı” olmaları yolunda barışçıl bir anlayışın geliştirilmesi noktasında da önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir.

Çalışma sonuçlarından yola çıkarak aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

Göç ve mülteciliği ele alan kitapların çocuklar üzerindeki destekleyici etkilerine bakıldığında göç eden çocukların sosyalleşme ve yaşitlarını tanıma imkânı bulduğu eğitim süreçlerine bu kitapların dâhil edilmesi önerilmektedir.

Göç ve mülteciliği ele alan kitapların göç eden çocuklar ve göç eden çocuklarla aynı ortamda bulunan diğer çocukların duygu durumları üzerindeki etkileri inceleme konusu olarak ele alınabilir.

Kaynakça

- Altıparmak Yılmaz, Hamide Merve (2020). *Avustralya'da Yaşayan Türklerin Dil Görünüm-lerinin İki Dillilik Bağlamında İncelenmesi*. (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Altunbay, Müzeyyen ve Çakır, Emrah (2018), "Çocuk Edebiyatı Ürünlerinde Savaş Ve Göç Olgusu ("Uçurtma Avcısı" Ve "Kuş Olsam Evime Uçsam" Adlı Eserler Örneklemini)", *Sakarya University Journal of Education*, C.8, S. 2, s. 96-110.
- Balta, Elif Emine (2018), "Çocuk Kitaplarında Mülteciler Ve Kültürleşme Stratejileri", *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, C.17, S. 2, s. 487-498.
- Bayram, Sibel (2019), "Gurbet Kuşları" Adlı Eserde Göç Kuramının İzini Sürmek", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 2, S. 1, s. 113-122.
- Bilgin, Nuri (2014), *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi*, Ankara: Siyasal.
- Bulut, Sevilay (2018), "Çocuk Edebiyatına Sığınanlar: Zorunlu Göç Öyküleri", *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, C.8, S.14, s. 383-410.
- Burke, Carolyn. L., & Copenhaver Joby G. (2004), "Animals As People İn Children's Literature", *Language Arts*, C.81, S.3, s. 205-213.
- Çelik, Handan ve Göre, Zehra (2021), "Göç Ve Göçmenlik Konularını Ele Alan Çocuk Edebiyatı Eserleri Üzerine Bir İnceleme", *International Journal of Languages' Education and Teaching*, C.9, S.4, s. 64-75.
- Göç Terimleri Sözlüğü. (2009). Cenevre: IOM (Uluslararası Göç Örgütü).
- Güran Yiğitbaşı, Kübra (2018), "'Yolculuk' Adlı Çocuk Kitabının Greimas'ın Göstergibilimsel Çözümlemesi İle İncelenmesi", *Middle East Journal of Refugee Studies*, C.3, S.1, s. 53-79.
- Melanhoğlu, Deniz (2020a), "Çocuk Edebiyatındaki Mülteci Kahramanların Yaşadıkları Çatışmalar Üzerine Bir İnceleme", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, C.9, S.2, s. 665-691.
- Melanhoğlu, Deniz (2020b), "Çocuk Edebiyatındaki Kayıp Mültecilerin İzinde Duyarlılık Eğitimi", *Türkiyat Mecmuası*, C.30, S.1, s. 161-179.
- Patton, Michael Quinn (2018), *Nitel Araştırma Ve Değerlendirme Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Tavşancıl, Ezel ve Aslan, Esra (2001), *Sözel, Yazılı Ve Diğer Materyaller İçin İçerik Analizi Ve Uygulama Örnekleri*, İstanbul: Epsilon.
- Temur, Murat. ve Ertem, İhsan Seyit (2019), "Çocuk Edebiyatında Göç Ve Göçmenlik", *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, C.9, S.2, s. 451-466.

- Ungan, Suat (2006), “Fabl Türünün Çocuk Edebiyatındaki Yeri Ve Günümüzde Bu Türden Yararlanma Olanakları”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.14, 105-114.
- Uysal, Su Saime ve Şen, Erhan (2021), “ ‘Kuş Olsam Evime Uçsam’ Adlı Çocuk Edebiyatı Yapıtının Göç Olgusu Açısından İncelenmesi”, *Çocuk Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, C.4, S.1, s. 62-79.
- Yakar, Yasin Muhammet (2017), “Türk Çocuk Edebiyatında Göç Olgusu”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.58, s. 339-353.
- Yolaşğmazoğlu, Hülya (2016), “Göç Ve Göçün Beraberinde Getirdiği Sıkıntılar Karşısında Bir Çocuk: Kömür Karası Çocuk”, M. Günyüz, B. V. Yıldız, & T. Şimşek (Ed.), *III. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler* içinde (ss.53-60). İstanbul.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan (2013), “Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri”, Ankara: Seçkin.
- Yiğittürk Ekiyor, Emel (2021), “Afganistan’dan Göç Ve “Uçurtma Avcısı”: Göç Kültürü Ve Çatışma Modeli Bağlamında Bir Okuma”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.25, S.1, s. 15-32.
- Yürek, Hasan (2016), “Koca Ren Adlı Romanda Almanya’ya Göçün Genç İnsan Üzerindeki Etkisine Dair Bir İnceleme”, M. Günyüz, B. V. Yıldız, & T. Şimşek (Ed.), *III. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler* içinde (ss.65-72). İstanbul.

İncelenen Çocuk Kitaplarının Kaynakları

- Barroux (2020), *Hoş Geldiniz*, çev. Oğuzhan Aydın, İstanbul: Redhouse Kidz Yayınları.
- Bektaş, Habib (2017), *Tombik Balık Denizler Hepimizin*, İzmir: Tudem.
- Björgvinsdóttir, Bryndis (2017), *Savaşı Bitiren Sinek*, çev. Mahir Ünsal Eriş, İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Naylor- Ballesteros, Chris (2019), *Bavulumdaki Kırık Fincan*, çev. Melike Hendek, İstanbul: Pearson.
- Freedman, Claire & Hindley, Kate (2015), *Kayıp Köpek Üzüm*, çev. Melike Hendek, İstanbul: Pearson.
- Guridi, Raul Nieto (2020), *Bir Balina Bir Bavula Nasıl Sığar*, Çev. Beyza Fırat, İstanbul: Ke-tebe yayınları.
- Kolektif (2018), *Tarık Ve Beyaz Karga*, Sarıgaga Yayınları.
- McKee, David (2017), *Dişe Diş*, çev. Ümit Mutlu, İzmir: Uçanbalık Yayınları.
- Penn, Audrey (2020), *Veda Öpücüğü*, çev. Pınar Savaş, İstanbul: Butik Yayıncılık.
- Sanna, Francesca (2018), *Arkadaşım Korku*, çev. Zeynep Sevde, İstanbul: Taze Kitap.